

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Студента 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні та муніципальні фінанси»

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Швеця
Дмитра
Олександровича

Маркуц
Юлія Ігорівна

Макогон
Валентина Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ	
1.1. Сутність фінансової системи	6
1.3. Розвиток фінансової системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	11
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
2.1. Періоди становлення фінансової системи України	18
2.2. Аналіз стану елементів фінансової системи України	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
3.1. Шляхи реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України	32
3.2. Напрями удосконалення фінансової системи України у контексті гармонізації фінансових відносин	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансова система є сукупністю урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє і використовує централізовані і децентралізовані грошові фонди. Фінансова система виникла разом з появою держави і нерозривно зв'язана з її функціонуванням. За допомогою фінансової системи держава нагромаджує та використовує кошти для утримання свого апарату, а також спрямовує їх на виконання своїх функцій. Фінансова система охоплює грошові відносини між державою і підприємствами та організаціями, державою і населенням, між підприємствами і всередині них.

Проблемам розвитку фінансової системи присвячені наукові праці В. Андрущенка, О. Василика, І. Запатріної, О. Кириленко, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Д. Полозенка, Г. П'ятаченка, А. Соколовської, Л. Селіверстової, В. Федосова, І. Чугунова, І. Школьник, С. Юрія та багатьох інших.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття економічного змісту та етапів розвитку фінансової системи України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність фінансової системи;
- узагальнити досвід розвитку фінансової системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою;
- дослідити періоди становлення фінансової системи України;
- здійснити аналіз елементів фінансової системи;
- визначити шляхи реформування фінансового сектору;
- обґрунтувати основні напрями удосконалення фінансової системи України у контексті гармонізації відносин її суб'єктів;

Об'єктом дослідження є фінансова система України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання розвитку фінансової системи України.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі застосовано системний та структурний методи при розкритті сутності фінансової системи. За допомогою порівняльного та факторного методів систематизовано та узагальнено розвиток фінансової системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при визначенні напрямів реформування та стратегічного розвитку фінансової системи України. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовано напрями удосконалення фінансової системи України у контексті гармонізації фінансових відносин.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти щодо функціонування фінансової системи, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Розвиток фінансової системи України» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення випускної кваліфікаційної роботи.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади розвитку фінансової системи. Систематизовано досвід розвитку фінансової системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито особливості функціонування фінансової системи України. Досліджено періоди становлення фінансової системи України. Здійснено аналіз стану елементів фінансової системи України.

У третьому розділі обґрунтовано напрями розвитку фінансової системи України. Визначено шляхи реформування фінансового сектору для забезпечення його сталого розвитку. Обґрунтовано основні напрями удосконалення фінансової політики України у контексті гармонізації фінансових відносин.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в випускній кваліфікаційній роботі.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність фінансової системи

Розвиток фінансової системи України має суттєвий вплив на вітчизняну економіку держави, яка значною мірою залежить від економічних процесів та внутрішньої політики країни. Стан розвитку фінансової системи будь-якої держави є показником її соціально-економічної стабільності та передумовою швидкого розвитку її регіонів.

Історія становлення та розвитку фінансової системи сягає часів Київської Русі. Тогочасна система фінансів базувалась на збиранні податків як у натуральній, так і у грошовій формах (основним податком вважалось полюддя). Проте фіскальні операції проводили хаотично, не планово та без відображення результатів, що негативно впливало на фінансовий стан держави.

Уперше певну регламентацію фіскальних норм і термінів було здійснено за часів князювання Ольги. У фінансових операціях використовували державну грошову одиницю – гривня.

Особливе значення в історії українських фінансів займає період 1917-1920 рр., коли під впливом революційних потрясінь було зроблено кілька спроб відродження української державності та її основних інститутів. Вищим виконавчим органом Української Центральної Ради став Генеральний секретаріат, який після проголошення Української Народної Республіки став першим українським урядом ХХ ст. У складі Секретаріату з червня 1917 р. діяло Генеральне секретарство фінансових справ. У грудні 1917 р. в Харкові було створено радянський уряд і Народне секретарство фінансів у його складі, яке в 1919 р. було перейменовано в Наркомат фінансів, а в 1946 р. – у Міністерство фінансів УРСР.

В Українській державі в уряді гетьмана П. Скоропадського і в Українській народній республіці в уряді Директорії С. Петлюри фінансову

політику здійснювало Міністерство фінансів України. У 1917 р. уряд Центральної Ради наголошував на необхідності побудови засадничих положень фінансової політики на Україні, проте на заваді стала громадянська війна. Уряд Центральної Ради 1 березня 1918 р. запровадив власну грошову одиницю – гривню та ухвалив закон про надходження податків і прибутків, зібраних на території Української народної республіки, в українську казну.

Фінансова система України як адміністративно-територіальної складової СРСР існувала символічно, оскільки податкову систему, бюджет та інші її елементи затверджував і управляв уряд СРСР. З України продовжувався вплив фінансових ресурсів, і, відповідно, вона була позбавлена залишків національної економіки.

Формування фінансової системи України розпочалась із проголошенням Верховною Радою незалежності України 24 серпня 1991 р. У кризових умовах розпочалось створення незалежної фінансової системи та проведення нової фінансової політики, основними завданнями якої стали: вихід з економічної кризи; досягнення макроекономічної стабільності та ефективності розподілу фінансових ресурсів. Сучасна фінансова система України перебуває на стадії формування та за своєю структурою наближається до моделей найбільш розвинених країн світу.

Сутність фінансової системи полягає у тому, що вона є тією базовою основою, яка забезпечує діяльність та функціонування економіки країни як в цілому, так і в окремих її проявах. Ефективна фінансова система є тією рушійною силою, яка рухає життя не тільки країни, але і кожного її жителя. Вона підтримує баланс, який забезпечує динамічний розвиток усіх сфер та ланок господарства країни, а також підтримує виконання соціального захисту на необхідному рівні через діяльність певних інститутів. Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи.

Перед Україною, як сучасною демократичною, соціальною та правовою державою, постає проблема розбудови власної фінансової системи. Сформована на сьогодні фінансова система України може розглядатися як підґрунтя для розробки та впровадження більш ефективної фінансової системи, яка буде надійною основою економіки та забезпечить життя населення на належному рівні. Функції фінансової системи підтверджують важливість запровадження ефективної фінансової системи, яка зможе керувати та забезпечувати нормальну діяльність усіх органів та інститутів, а також забезпечить здійснення необхідних фінансових процесів та операцій.

Варто відзначити послідовність вітчизняних учених, які розглядають сутність та склад фінансової системи, ґрунтуючись на своєму трактуванні фінансів. О.Д.Василик у підручнику дає визначення фінансової системи: "Фінансова система - це сукупність окремих її ланок, що мають особливості в створенні та використанні фондів фінансових ресурсів, які зосереджені в розпорядженні держави, не фінансового сектора економіки, певних фінансових інститутів, домогосподарств для фінансового забезпечення економічних і соціальних потреб суспільства в цілому, окремих його верств населення, господарських структур, окремих громадян" [1]. У фінансовій системі виділено вже такі ланки, як фінанси домогосподарств і фінансовий ринок.

Економічне значення цих ланок розкрито у їхній взаємодії з іншими елементами фінансової системи. У цьому разі фінансовий ринок створює і виправдовує фонди фінансових ресурсів тоді, коли інші ланки фінансової системи не можуть діяти ефективно. Фінанси домогосподарств формують і використовують фонди фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб громадян.

Механізм функціонування фінансової системи ґрунтується на кругообігу фінансових ресурсів і розкриває сутність взаємозв'язку економіки та фінансів. Фінансова модель являє собою організацію фінансових відносин у суспільстві з позицій фінансового забезпечення відтворювального процесу й установалення пропорцій між індивідуальним та суспільним споживанням. В основі побудови

фінансової моделі суспільства лежать роль і місце в ній держави. Відповідно, моделі розрізняються за дома ознаками: за послідовністю (з позицій участі держави) розподілу ВВП та за рівнем його державної централізації.

За послідовністю розподілу ВВП можна виділити два типи моделей – ринкової й адміністративної економіки, їх розглядають виходячи з розподілу новоствореної вартості – національного доходу, домінуючими складовими якого є заробітна плата і прибуток. Національний дохід є основним (за питомою вагою і значимістю) і обов'язковим об'єктом розподілу. Обов'язковим, оскільки не може бути не розподіленим, бо інакше зупиниться процес відтворення виробництва. Крім того, трансформаційні процеси у фінансовій системі України, що відбувалися та тривають певною мірою й досі, являли собою, по суті, перехід від моделі адміністративної до моделі ринкової економіки.

У реалізації розподільної функції фінансів головна роль належить фінансам підприємств (розподіл доходу на дві основні складові – оплата праці і прибуток) та державним фінансам – перерозподіл. Стосовно державних фінансів, згідно з їх розумінням західною наукою, В.Л. Андрущенко пропонує виділити три функції: розподільно-алокаційну, дистриб'ютивно-трансфертну та стабілізаційно-регламуючу. Функція алокації “зумовлена необхідністю розмежування, розподілу ресурсів між приватним і державним секторами, що і є, за західною науковою термінологією, процесом алокації” [2]. Саме ця функція належить фінансовій системі в цілому в контексті реалізації розподільної функції. Наявність у її складі фінансів підприємств, фінансового ринку і державних фінансів дає змогу оптимізувати та корегувати розподіл ресурсів.

Реалізація контрольної функції фінансів забезпечується на основі, по-перше, формування у фінансовій системі інформаційної бази – фінансового обліку та звітності і забезпечення їх прозорості, достовірності й доступності, а по-друге, відповідної сукупності різноманітних органів фінансового контролю. Це мають бути органи і державного – урядового та парламентського, і

відомчого (у державному секторі), і незалежного, і громадського контролю. Фінансова система має забезпечити надійний контроль за всіма фінансовими операціями, і не повинна допускати втаємничення фінансової інформації та фінансових операцій (за винятком приватних, що пов'язані з комерційною таємницею). Саме тому міжнародна спільнота, ураховуючи нинішній рівень інтернаціоналізації фінансів, усіма засобами протидіє проникненню у фінансову систему брудних грошей.

Регламентованість фінансів є важливою з позицій збалансування суспільних інтересів та забезпечення підконтрольності фінансових операцій. Контроль завжди пов'язаний із регламентацією, без неї нема чого і контролювати. Безконтрольність же у фінансовій діяльності веде до порушень зазначених принципів еквівалентності й соціальної справедливості.

Однак, фінансова система має створити належні передумови та можливості забезпечити первинний розподіл вартості створеного у суспільстві ВВП на основі відповідності доходів кожного суб'єкта, його внеску у створення національного продукту, а також здійснення перерозподілу. Загалом фінансова система виконує такі функції: забезпечення мобілізації та оптимального розміщення фінансових ресурсів у часі й просторі; формування інформаційної підтримки, системи форм і методів, інструментів та важелів фінансового впливу на темпи й пропорції соціально-економічного розвитку та мінімально можливого ризику; своєчасне здійснення справедливого перерозподілу доходів з метою усунення дисбалансів, викликаних недоліками ринкових механізмів, формування та використання грошових фондів цільового призначення.

З огляду на це, головна роль належить фінансовому ринку та фінансам суб'єктів підприємництва. Певну роль відіграють державні й міжнародні фінанси. Через державні фінанси виявляються та проголошуються суспільні інтереси, набувають чітких форм реальні пріоритети суспільства. Вони опосередковують рух реально створеного валового внутрішнього продукту і водночас можуть бути самостійним та відносно незалежним чинником прискорення або гальмування економічного зростання.

Таким чином, фінансова система України пройшла тривалий шлях розвитку, який характеризувався особливостями модифікації, рівнем зрілості, історичними, соціальними та іншими ознаками. Кожному етапу розвитку державності України відповідав властивий йому фінансовий устрій, якому притаманні власний фінансовий ринок, специфічні платіжні інструменти, фіскальна політика, тобто набір певних особливостей, що історично склалися і визначали характер функціонування фінансової системи того періоду.

Для стабілізації фінансової системи, необхідним є впровадження ефективної фінансової політики всередині держави. Розвинена та збалансована фінансова система країни завжди створює сприятливі умови для розвитку підприємств усіх секторів економіки, забезпечує приплив інвестицій, підвищує їх здатність ефективно функціонувати на ринку в сьогоденних умовах. Для подолання проблем фінансової політики, та фінансової системи, варто сприяти збільшенню обсягу фінансових ресурсів країни, проводити контроль за ефективністю використання наявних фінансових ресурсів та їх цільовою направленістю, удосконалювати існуючу законодавчу базу. Для того, щоб фінансова система України розвивалась збалансованою, варто визначити модель, за якою вона розвиватиметься, удосконалити систему шляхом постійного вивчення можливих ризиків, запровадити нагляд за діяльністю фінансових інститутів та забезпечити захист прав інвесторів.

1.2. Розвиток фінансової системи у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

У регулюванні ринку країн Західної Європи можна виділити два періоди: інтенсивного розвитку механізмів державного регулювання і дерегулювання.

У період після "великої кризи" в Західній Європі почали широко використовуватись різні форми втручання держави в економіку. В довоєнний і післявоєнний період розвиток господарських систем Західної Європи відбувався у відповідності з основними принципами кейнсіанства.

Держава активно брала на себе відповідальність за створення нових галузей і реконструкцію старих. Для 50-60-х років характерне досить сильне втручання в економіку, прийняття обов'язкових для підприємств планів. У 70-х роках був здійснений перехід до індикативного планування, яке дозволило на демократичній основі координувати позицію держави і приватного бізнесу.

У механізмі регулювання сучасного ринкового господарства країн Західної Європи індикативні планування замінюється стратегічним.

Основний принцип централізованого керівництва у Західній Європі полягає у створенні центральними органами регулювання "штучних правил гри" для господарських суб'єктів, які спонукають їх діяти у бажаному для економічної ситуації напрямі.

Чітко проявилися два нових підходи в державному регулюванні ринкового господарства: макрорегулювання, засноване на податково-бюджетному і кредитно-грошовому інструментарії, індустріальна політика, спрямована на структурну перебудову економіки.

Макроекономічна політика державних органів у країнах Західної Європи спрямована на створення максимально сприятливих умов для приватного прибуткового нагромадження капіталу.

Європейські країни виробили засоби стимулювання ринкових підприємств (венчурного бізнесу), які працюють на найновіших напрямках науково-технічного прогресу, шляхом безпосереднього виділення державних кредитів, зниження оподаткування на біржові доходи, надання державних гарантій.

Особливістю сучасного західноєвропейського ринку є інтеграція і перехід від внутрішньодержавних до міждержавного його регулювання. І на національному і міждержавному рівнях здійснюється певне втручання в господарське життя ЄС з боку Комісії Європейської співдружності. Ради Міністрів ЄС, Європейського парламенту і суду ЄС.

Сучасна ринкова економіка США є не стихійною, а регульованою державою. У США механізм державного регулювання пройшов декілька етапів.

На початку 70-х років у режимі жорсткого адміністративного регулювання перебувало багато галузей економіки США. Основними причинами введення жорсткого регулювання галузей економіки були обмеження монополії і обмеження конкуренції. В арсеналі елементів державного регулювання ринку США важливе місце зайняло державне програмування економіки, яке охопило розробку як загальнонаціональних, так і регіональних програм.

У 80-і роки США відмовились від традиційної системи регулювання, яка ґрунтувалася на кейнсіанській моделі і замінили її системою, заснованою на проведенні політики монетаризму і економічної теорії «пропозиції». Держава регулює відносини сторін, забезпечує їх свободу, стимулює чесну ділову активність і карає тих, хто ігнорує право та інтереси суб'єктів ринку. В умовах сучасної ринкової економіки, яка характеризується наявністю великої кількості не тільки малих і середніх підприємств, а й монополізованих комплексів, ринкове саморегулювання доповнюється і формується в механізм цілеспрямованого макроекономічного регулювання.

При цьому зусилля держави концентруються на недопущенні монополізму, контролі за реалізацією антимонопольного законодавства, стимулюванні передових технологій.

У практиці державного регулювання економіки США широко використовується система державних замовлень (атомна, аерокосмічна промисловість, електротехнічна).

Важливе місце в регулюванні ринку США відводиться фіскальній політиці. Суть її полягає у встановленні державного оподаткування і державних витрат з таким розрахунком, щоб вони допомагали згладжувати коливання економічного циклу, сприяли, високому рівню зайнятості, обмежували інфляцію або дефляцію пом'якшували (застій).

Таким чином, прямий і непрямий (опосередкований) метод втручання держави в економічне життя США ґрунтується на системі теоретично обґрунтованих і перевірених господарською практикою методів і важелів, які є універсальними.

Японія належить до країн, в яких оптимально поєднуються регулююча і направляюча роль держави з функціонування механізмів ринку. Сучасна японська економіка відрізняється від західноєвропейської і економіки США значно вагомішою роллю державної участі.

У Японії склалася розвинена система державного програмування. Для виконання функції регулювання розробкою і реалізацією макроекономічних проектів тут створена система органів програмування і регулювання, підпорядкованих Економічній Консультативній Раді, де застосовуються новітні методи експертних оцінок, економічного прогнозування і програмування. Другим напрямком державного регулювання в Японії є різні форми розливу на приватний капітал. Форми впливу на приватний капітал в Японії охоплюють систему жорстких юридичних заходів з відповідними формами контролю через адміністративний апарат і поліцію, контроль з боку державних органів управління, систему економічних заходів (надання грошових субсидій, регулювання цін, введення додаткових податків, надання податкових пільг, застосування диференційованої кредитної політики).

Застосовуючи арсенал перерахованих економічних важелів, держава здійснює протекціоністську політику в галузях і сферах суттєво важливих для Японії.

Японія має великий досвід державного управління науково-технічним прогресом. Відома програма «Технополіс» втілює системний підхід до управління науково-технічною діяльністю і передбачає створення 19 міст науки, довгострокове планування випуску і збуту продукції.

Ефективність державного регулювання економіки в Японії забезпечується наявністю «напівурядових організацій», які уособлюють злиття бізнесу і державного апарату.

Скандинавська модель характеризується деякими особливими рисами державного регулювання, притаманними Данії, Фінляндії, Норвегії, Ісландії, Швеції, тут успішно поєднуються приватна власність і ринкова конкуренція з урядовими програмами, спрямованими на рівномірний розподіл прибутку, на підтримку непрацевдатних, компенсацію втрат, пов'язаних з нестабільністю

ринкової економіки. Відмінність скандинавської моделі від моделі держав Європейської співдружності - більший ступінь соціального захисту і забезпечення населення.

Таким чином в системі державного регулювання країн Північної Європи можна виділити два періоди: ранній (від XIX століття до Другої світової війни) - невтручання уряду у функціонування. Пізніше (після Другої світової війни) - запровадження жорсткого регулювання ринку, політики, спрямованої на підтримання низького рівня безробіття через збільшення сектора сфери послуг.

В економіці скандинавських країн найбільший рівень державного втручання в Швеції. Економічна політика держави спрямована на такі цілі: підтримка високої і стабільної зайнятості, забезпечення швидкого економічного зростання, вирівнювання доходів, підтримка регіональної економічної рівноваги, досягнення стабільності цін, охорона навколишнього середовища, забезпечення роботою, співучасть у виробництві і зростання допомоги країнам, що розвиваються. Складовими елементами економічної політики є податкова, грошова, політика на ринку праці, регіональна політика. Центральний уряд робить вплив на економіку в основному через систему економічних важелів. Головний з них - державний бюджет.

У державному регулюванні економіки Швеції спостерігається поєднання кейнсіанської ідеї регулювання «ефективного попиту» і підтримання рівня зайнятості з використанням різних методів стримування інфляції.

Для Фінляндії характерний високий рівень державного регулювання економіки і значна роль держави в підприємницькій діяльності. Найважливішим інструментом державного регулювання економіки у Фінляндії є оподаткування. Податкові органи країни наділені правами контролю.

Державна політика Данії спрямована на сприяння розвитку екологічно чистих виробництв, розробку безвідходних технологій, технологій утилізації відходів виробництва і побуту, виробництва обладнання для охорони навколишнього середовища.

Особливістю розвитку нових індустріальних країн, до яких належить ряд країн Латинської Америки (Аргентина, Мексика, Бразилія, Колумбія, Чилі), країни Південно-Східної Азії (Південна Корея, Гонконг, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Індія, Пакистан, Сінгапур, Тайвань) є глибокі внутрішні перетворення, зміцнення демократії, структурна перебудова економіки.

Ринковий механізм нових індустріальних країн формується на основі правового державного регулювання, яке опирається на історичні, культурні, національні традиції. У них відсутнє стремління до універсалізації, домінує свобода у виборі форм і засобів розвитку.

Південнокорейська модель державного регулювання є прикладом унікального поєднання жорсткого державного планування та ринкового механізму. Але особливість регулювання полягає в тому, що держава взяла на себе ті галузі економіки, які не під силу приватному бізнесу. Державний план носить індикативний характер, містить конкретні орієнтири для підприємств. Державне регулювання економічного життя Кореї включає планування макроекономічних показників, використанні кредитних і податкових заходів стимулювання експорту і обмеження імпорту, жорсткий контроль за фінансовою сферою, банківське регулювання грошового обігу і безпосереднє управління державним сектором. Заслуговує уваги цілеспрямована науково-технічна політика Південної Кореї.

У сфері державного регулювання НІК знаходиться експорт та імпорт робочої сили, який дозволяє отримати в результаті цієї роботи значний економічний ефект.

Результатом державного регулювання є продуманий вибір галузевих пріоритетів, формування ключових галузей, індустріалізація економіки, перехід від імпорторозміщення до експортної орієнтації, високих технологій і наукомісткого виробництва

Залежно від строків переходу до ринкового господарства країни Східної Європи можна розділити на дві групи: перша - Югославія, Угорщина, Польща, де ці процеси почалися кілька десятиліть тому, і друга - Болгарія, Чехія,

Словаччина, Румунія, які приступили до реформ наприкінці 80-х - початку 90-х років. Відповідно до цього вони відрізняються рівнем накопиченого досвіду в сфері регулювання економіки.

Якщо експерименти використання ринкових відносин, які застосовувалися країнами першої групи в попередні періоди (в 50-ті, 60-і роки) ґрунтувались на концепції можливості ринкового господарства в умовах соціалізму, то моделі формування ринку країн другої групи базуються на ідеї ринку або чисто капіталістичного типу, заснованого на моделі «змішаної економіки». Спільним є те, що всі східноєвропейські країни при виробленні власних ринкових моделей орієнтувались на держави з розвинутою системою підприємництва, хоча неминуче вносили у вирішення конкретних питань специфічні доповнення відповідно до існуючих умов.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Період становлення фінансової системи України

Особливе значення в історії українських фінансів займає період 1917-1920 рр., коли під впливом революційних потрясінь було зроблено кілька спроб відродження української державності та її інститутів. У 2002 р. виповнилося 85 років з того часу, як Українською Центральною Радою було сформовано вищий виконавчий орган - Генеральний секретаріат. Після проголошення Центральною Радою Української Народної Республіки Генеральний секретаріат став першим українським урядом ХХ ст. У його складі з червня 1917 р. діяло Генеральне секретарство фінансових справ. Історію цього фінансового відомства зберегли наші архіви.

В грудні цього ж року в м. Харкові був створений радянський уряд і Народне секретарство фінансів у його складі, яке в 1919 р. було перейменовано в Наркомат фінансів, а в 1946 р. - у Міністерство фінансів УРСР.

В Українській державі (квітень - грудень 1918 р.) в уряді гетьмана П.Скоропадського і в Українській народній республіці (грудень 1918 р. - грудень 1920 р.) в уряді Директорії С.Петлюри фінансову політику здійснювало Міністерство фінансів України. В далекому 1917 р. уряд Центральної Ради наголосив на тому, що разом з будівництвом "нового політичного життя" необхідно розробити "основи фінансової політики на Україні". Але громадянська війна, що не втихла в країні, не давала можливості вирішити фінансові проблеми. Потік грошової маси, що надходив в Україну з Росії, істотно зменшився, це перешкоджало здійсненню будь-яких видатків. Уряд Центральної Ради з 1 березня 1918 р. запровадив власну грошову одиницю ~ гривню та ухвалив закон про надходження податків і прибутків, зібраних на території Української народної республіки, в українську казну.

Обставини того часу не давали змоги займатися бюджетною роботою. Здійснювалися окремі розрахунки по доходах і видатках, але перший бюджет української незалежної держави було складено тільки за часів гетьмана П.Скоропадського.

Російська валюта на території України була в обігу до утворення в 1922 р. Союзу Радянських Соціалістичних Республік і впровадження єдиної для всіх республік валюти - карбованця.

Перші фінансові декрети радянської доби декларували економічну і фінансову політику, яку здійснювали більшовики. Передусім це була націоналізація банків, залізниць, підприємств, запровадження контрибуції для заможних верств населення тощо.

Відповідно до умов договору Української соціалістичної радянської республіки (УСРР) з Російською соціалістичною федеративною радянською республікою (РСФРР) з 1919 р. проводиться єдина економічна політика. Військове командування, Вища рада народного господарства, керівництво транспортом, поштою і телеграфом, фінансами були об'єднані з аналогічними відомствами РСФРР.

Таким чином керівництво найважливішими галузями української республіки опинилося в руках об'єднаних російських міністерств. Фінансово-кредитну політику в Україні в 1919-1923 рр, здійснював Народний комісаріат фінансів РСФРР через свого уповноваженого в Україні. а з 1923 р, - через Народний комісаріат фінансів УРСР.

У перші роки радянської влади в Україні фінансово-кредитна система надавала підтримку націоналізованим підприємствам, які фінансувалися безпосередньо з державної казни. Фінансування проводилося через народний банк, який було створено після націоналізації радянською владою банківських установ.

Проте в умовах господарської розрухи, спричиненої громадянською війною та іноземною інтервенцією, фінансово-кредитні відносини значно звузились. Економічна політика того часу дістала назву "воєнний комунізм".

Характерним для економіки "воєнного комунізму" були натуралізація господарських відносин і різке знецінення грошових знаків. Народний банк було ліквідовано, а його функції передано Наркомфіну.

Політика "воєнного комунізму", яка історично була першою формою командно-адміністративної системи, призвела до занепаду та руйнування всіх галузей господарства.

В 1921 р. в країні вводиться НЕП - нова економічна політика. В основу НЕПу було покладено відновлення товарно-грошових відносин, введення стійкої грошової одиниці, денационалізацію середніх та дрібних підприємств, господарський розрахунок на підприємствах, принцип матеріального заохочення. Проте контроль за такими "командними висотами" в економіці, як важка промисловість, банки, транспорт, зовнішня торгівля залишився за урядом.

Змінилася суть податкової політики, основу якої склали важелі регулювання процесів накопичення через пряме обкладання податками майна, доходів тощо.

Податкова політика вирішувала чисто фіскальні завдання і забезпечувала максимальні обсяги надходження податків. Основним джерелом податкових надходжень були непрямі податки, які справлялися через встановлення акцизів на предмети широкого вжитку, особливо на предмети розкоші.

Було відмінено безоплатність послуг, відновлено регулярне справляння податків, промислові підприємства були зняті з фінансового забезпечення через бюджет і об'єднувалися в трести - самостійні господарські одиниці [13].

Господарські зв'язки пожвавішали, з'явилися перші ознаки відродження фінансових відносин. З метою стимулювання розвитку промисловості було скасовано урядовий контроль над внутрішньою торгівлею, колишні власники отримали в оренду невеликі підприємства.

У 1925 р. - союзний радянський уряд проголосив курс на індустріалізацію народного господарства, тобто на перехід від відбудови господарства до реконструкції, а в 1927 р. - на колективізацію, наслідком якої стало

централізоване вилучення державою сільськогосподарської сировини через колгоспи. Почали розроблятися п'ятирічні плани розвитку народного господарства, головною метою яких було здійснення його технічної реконструкції і "побудова матеріально-технічної бази соціалізму". В результаті проведеної в 30-х рр. податкової реформи були уніфіковані платежі підприємств. Замість великої кількості платежів до бюджету встановлювалося два: податок з обороту і відрахування від прибутків підприємств і організацій. Таким чином підвищувалася зацікавленість кожного підприємства у збільшенні прибутків.

Слід наголосити на тому, що більшість галузей народного господарства в Україні, особливо групи "А", знаходилась у підпорядкуванні союзного уряду, і платежі з прибутку вони здійснювали до союзного бюджету. На союзні міністерства український уряд впливу не мав. Так, в січні 1930 р. керівники України спробували опротестувати в ЦК ВКП(б) рішення Вищої ради народного господарства (ВРНГ) про вилучення зі складу республіканської промисловості та передачу до союзних об'єднань Українського силікатного тресту і п'яти металообробних заводів, але безрезультатно. Таким чином створювалася командна економіка з найвищим ступенем централізації. Все це клало край тенденціям фінансової самостійності республіки і супроводжувалося різкою централізацією управління.

Навіть за новим бюджетним законодавством, ухваленим у 60-ті рр., в якому було розмежовано бюджетні права СРСР і союзних республік, бюджет Української РСР складався на ту частину доходів і видатків підприємств і організацій, які були підпорядковані українському уряду. Так, із одержуваних у 80-ті рр. на території України 15-16 млрд. крб. податку з обороту 30-40% передавалося союзному бюджету, а підприємства союзного підпорядкування, розташовані на території України, вносили до союзного бюджету 6-8 млрд. крб. платежів з прибутку.

Період становлення фінансової системи в Україні починає свій відлік від 1991 року – року проголошення незалежності України та є новою сторінкою у

дослідженні фінансових відносин нашої країни. Даний період почав свій відлік не на пустому місці – він трансформувався та увібрав у себе всі основи та базиси, які були закладені раніше та поставив перед фінансовою системою такі завдання, як вихід з економічної кризи, досягнення макроекономічної стабільності та ефективності розподілу ресурсів. На позачерговій сесії Верховної Ради УРСР 24 серпня 1991 року було ухвалено один із найцінніших документів за всю історію спроб створити незалежну державу – Акт проголошення незалежності, яким покладено край існуванню Української Радянської Соціалістичної Республіки. Разом з цим Актом, 24 серпня 1991 року також були прийняті Постанова Верховної Ради УРСР «Про проголошення незалежності України» та Постанова Верховної Ради України «Про військові формування на Україні». Напередодні ухвалення таких важливих для майбутнього країни документів, 5 грудня 1990 року, був прийнятий Закон «Про бюджетну систему Української РСР», який став першим кроком на шляху подолання жорсткої централізації бюджетних відносин, їх демократизації, переходом від повної залежності республіки від союзного центру, а місцевих рад від республіканського уряду до засад самостійності та самоврядування. Цей Закон закріплював правові засади бюджетного устрою, основи фінансових взаємовідносин, склад доходів і видатків республіканського бюджету і місцевих бюджетів, загалом окреслював бюджетну процедуру. Слід погодитися з позицією Шемшученко Ю. С. з приводу того, що Закон відіграв велику позитивну роль у формуванні нових засад бюджетного устрою України, взаємозв'язків між ланками бюджетної системи, забезпечення розвитку місцевого самоврядування в Україні незалежною фінансовою базою [23, с. 408]. 20 березня 1991 року було прийнято Закон України «Про банки та банківську діяльність» за яким на базі Української республіканської контори Державного банку СРСР створено Національний банк України. Декларація про державний суверенітет та Закон «Про економічну самостійність Української РСР», які законодавчо закріпили за українською державою право самостійного формування власної банківської системи, стали базою для створення нових

комерційних банків. Наступним великим для держави кроком стало ухвалення 28 червня 1996 року на 5-й сесії Верховної Ради України Основного закону держави України – Конституції України. Говорячи про фінансову систему України, то необхідно вказати, що завдяки Конституції України, на сьогодні вона функціонує в чітких, регламентованих межах та має подальшу визначену правову базу, в основі якої знаходиться Основний закон держави. Відповідно до ст. 92 Конституції України, «виключно Законами України встановлюється»:

- Державний бюджет України та бюджетна система держави; - система оподаткування, податки і збори; - засади створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; - статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; - порядок утворення та погашення внутрішнього і зовнішнього державного боргу; - порядок випуску і обігу державних цінних паперів, їх види і типи.

Також саме Конституцією України визначені основні суб'єкти фінансової системи України та регламентовані їх повноваження з чітко визначеними та встановленими межами. Поступово законодавче регулювання сфери фінансових відносин в Україні почало набирати рис кодифікації. Так, великим проривом стало прийняття Бюджетного кодексу України, ухваленого 21 червня 2001 року, та який почав свою дію вже з 24 липня 2001 року. Цим Кодексом визначалися засади бюджетної системи України, її структуру, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу і бюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Кодекс регулював відносин, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів та розгляду звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Даним Кодексом було замінено Закон України «Про бюджетну систему України». Податковий кодекс України – кодифікований закон України, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. В ньому вперше в Україні (прийнятий 2 грудня 2010 року) здійснено об'єднання в одному нормативно-правовому акті норм права, якими врегульовано відносини

В сфері оподаткування. Проте, необхідно вказати і той факт, що Податковий кодекс України є дуже нестабільний та він швидко змінюється, так наприклад, зміни до нього почали вноситися ще до набрання чинності. Засади організації та здійснення митної справи в Україні з 13 березня 2012 року почали визначатися Митним кодексом України, який і до сьогодні регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби України. На жаль, навіть враховуючи все вище викладене, законодавча база в сфері фінансових відносин України має досить фрагментарний та неповний характер з відсутністю чіткої єдино визначеною системою, цим самим утворює великі прогалини у формуванні належного рівня функціонування фінансової системи в Україні. Висновки. Фінансова система – це один із основних елементів кожної держави та є явищем об'єктивним, адже, як ми можемо бачити, фінансова система почала зароджуватися вже на початковому етапі зародження і самої держави на території українських земель та окремі елементи нерозривно з нею існували протягом усього часу підйому і падіння самої ідеї державності та незалежності. Враховуючи всю сукупність історичних подій, фінансова система Україна пройшла складний шлях становлення. З метою кращого вивчення та вичленення досвіду попередніх років, найбільш доцільно було б визначення двох основних періодів – становлення фінансової системи на території українських земель (з часів Київської Русі і до 1991 року) та становлення фінансової системи в Україні (з проголошення незалежності і до сьогодні). Враховуючи той факт, що перший період пройшов у своєму розвитку довгий час трансформування, на нашу думку, найбільш доцільним є виділення основних етапів такого становлення. Окреслення етапів увібрало в себе позицію стосовно необхідного розподілу в залежності від історичних типів держави та державного управління. Так нами було визначено три основні етапи – феодальний, змішаний та соціалістичний.

Хоча період становлення фінансової системи на території українських земель дав нам базис для сучасного погляду та подальшої модернізації фінансових відносин в Україні, але під час аналізу і дослідження відбулося

виділення головних чинників, які впливали на розвиток фінансової відносин: не достатній рівень економічної освіти населення українських земель; відсутність грамотної системи податків і зборів; не активна участь населення у фінансових нововведеннях в державі (в розвитку кредитної та банківської систем), адже населення знаходилось за межею бідності; повільний темп реформ без чіткого вектору та бажання встановлення стабільності в країні, відсутність будь-яких стратегій та тактик в реформування фінансової системи, а як результат і відсутність її ефективного функціонування великий вплив звичаїв, традицій та права інших країн, які не завжди могли відповідати ментальності українського суспільства. Кожному з визначених періодів притаманні свої особливості, які в повній мірі віддзеркалюють потреби відповідного часу та суспільства. Враховуючи факт відсутності територіальної цілісності та незалежності України до 1991 року, не можна говорити і про становлення та вибору єдиного вектору функціонування та розвитку і фінансової системи. Проте, станом на сьогодні, ми маємо всі можливості побудувати цілісну та повну систему, враховуючи і історичний досвід, і досвід інших країн світу вже сьогодні.

2.2. Аналіз стану елементів фінансової системи України

Проте в найближчі роки темпи економічного зростання будуть помірними, а рівень соціального забезпечення залишатиметься доволі низьким і не відповідатиме високим стандартам якості життя, характерним для більшості країн Європи. Банківський сектор буде проходити непростий шлях якісного зростання і розвитку, спрямований на підвищення фінансової стійкості, рівня капіталізації та ліквідності, зниження ризиків в умовах посилення регулювання і нагляду за банками, активного впровадження міжнародних стандартів.

Окремо хотілося б зробити акцент на тому, що оптимістичні сценарії ґрунтуються на інноваційному шляху розвитку банківської системи України, адже саме під час криз та періодів загострення конкуренції на ринку банківських послуг банки повинні вести пошук додаткових шляхів отримання

конкурентних переваг, зокрема завдяки активному впровадженню інноваційних концепцій «Банк 3.0» і «Банк 4.0». Щодо песимістичного та інерційного сценаріїв розвитку банківської системи України, то їх вважаємо не зовсім прийнятними, оскільки такі сценарії не забезпечать системну стійкість, ефективність та стабільний розвиток банківської системи України, позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів та країни в цілому, підвищення рівня доступності банківських послуг для населення та підприємств.

Для реалізації оптимістичного сценарію та досягнення прогнозованих показників стабільного розвитку банківської системи України на інноваційних засадах потрібно застосовувати сучасні методи ризик-менеджменту і регулювання діяльності банків, зокрема:

підвищення ефективності банківського нагляду, розширення його повноважень щодо підтримання фінансової стабільності, приведення інструментів регулювання до міжнародних стандартів, включаючи механізми виявлення проблем у діяльності банків (так званого *early warning systems*) і негайного наглядового реагування (як *prompt corrective actions*), упровадження міжнародних підходів до фінансового регулювання з урахуванням рекомендацій Базелю II і Базелю III;

створення Компанії з управління проблемними активами (КУПА) з метою вирішення питань щодо непрацюючих кредитів банків. Ухвалення законопроекту «Про діяльність з управління заборгованістю» дасть змогу банкам швидше розчистити баланси від проблемних кредитів, поліпшить їхній фінансовий стан і розпочати кредитування економіки;

упровадити механізм *bail-in* для відновлення платоспроможності проблемних банків та підвищення капіталізації;

забезпечення ефективного управління діяльністю банку з використанням KPI, BSC-моделі – системи збалансованих показників ефективності, що враховує причинно-наслідкові зв'язки, фактори досягнення результатів, взаємозв'язки з фінансовими показниками;

орієнтація банків на інноваційний розвиток у рамках концепцій Банк 3.0 і Банк 4.0, застосування високоєфективних цифрових технологій, які орієнтовані на потреби споживачів, що дозволить повернути їхню довіру, та підвищити ефективність банківської системи.

В умовах стагнації банківського кредитування зростання цін виробників за два роки АТО на 65,3% (майже на дві третини) призвело до гострого дефіциту коштів для розрахунків і збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості на 60%. Якщо у мирний час термін оборотності дебіторської заборгованості (Days Sales Outstanding – DSO) в Україні становив близько 150 місяців, що вдвічі вище «нормального рівня» для країн з емерджентною економікою, то на кінець 2015 р. – 175 днів (у 2015 р. глобальний показник DSO для емерджентних ринків склав 71 день [13]).

Таким чином, рівень іммобілізації активів реального сектору в дебіторську заборгованість наразі в Україні у 2,5 рази вище, ніж в інших країнах із ринками, що формуються. Наслідком стрімкого нарощування боргів та декапіталізації підприємств стало зростання системного кредитного ризику. Дефіцит власного капіталу підприємств корпоративного сектору зріс з 295,9 млрд грн у 2012 р. до 924,4 млрд грн на початок 2016 р., або понад у 3 рази. Обсяги дефіциту власного капіталу значно перевищують обсяги валового нагромадження капіталу за чотири довоєнні роки (2010-2013 рр.).

Реалістично оцінюючи перспективи, можна стверджувати, що для відновлення капіталу підприємств реального сектору економіки до довоєнного рівня знадобиться не менше 5 років. На початок 2016 р. боргова залежність корпоративного сектору досягла рівня 2, що значно перевищує «нормальний» для країн з емерджентними економіками рівень (фінансовий леверидж, розрахований як відношення власного капіталу до сукупних зобов'язань підприємств, у 2013 р. становив від 0,8 (країни ЦСЄ) до 1,1 (Латинська Америка) та 1,2 (КНР) [14]).

Аномально висока частка боргу у структурі капіталу підприємств реального сектору економіки України є фундаментальною причиною

формування стійкої недовіри фінансових інститутів до бізнесу. Оскільки фінансовий стан підприємств реального сектору має значення для доступу підприємств до позикового капіталу [15], це стало однією з основних причин стагнації попиту на кредитні ресурси з боку підприємств. Навіть якщо окреме підприємство може мати достатньо високі показники фінансової стійкості, то загалом бізнес-середовище в Україні оцінюється як вкрай ненадійне, переобтяжене великою кількістю токсичних ланок – неплатоспроможних підприємств. Також слід взяти до уваги такий аргумент, як незадовільна кредитна історія переважної більшості позичальників. Діючі підприємства втратили довіру банків, а для її отримання новими підприємствами знадобиться достатньо тривалий час. У зв'язку з цим прірва у відносинах між підприємствами і фінансовим інститутами достатньо тривалий час зберігатиметься. Стрімке зростання системних ризиків загальмувало розвиток кредитних відносин підприємств із банками та ініціювало процеси «кредитного стиснення» з боку попиту.

Починаючи з 2009 р. сформувалася виразна тенденція до послаблення ролі банківського кредиту у фінансуванні підприємств реального сектору економіки: якщо на початок 2009 р. на банківський кредит припадало 25% зобов'язань підприємств, то на початок 2016 р. – лише 15% .

Водночас мала місце тенденція заміщення банківського кредиту сурогатними формами фінансування протягом 2014-2015 рр. Загалом поширення саме сурогатних форм боргового фінансування (у тому числі кредиторської заборгованості) властиве для підприємств у країнах із перехідною економікою, оскільки кредиторська заборгованість є альтернативною формою фінансування для тих підприємств, які стикаються з надвисокими преміями при залученні зовнішнього фінансування, у тому числі банківського кредитування [16].

Це, з одного боку, а з іншого – нарощування «небанківських» боргів ініціює процеси сегментації фінансової системи та посилює автономність сегменту нефінансових корпорацій, що призводить до подальшого погіршення фінансового стану підприємств та зумовлює майже тотальну відсутність

платоспроможного попиту на кредити з боку підприємств. На тлі декапіталізації підприємств стрімко зростала кредиторська заборгованість. Упродовж 2013-2015 рр. її номінальні обсяги збільшилися майже на 1 трлн грн, або в 1,5 раза.

Варто зауважити, що з прийняттям Податкового кодексу в 2010 р. було звільнено від оподаткування податком на прибуток отриману підприємствами попередню оплату (аванси). Це сприяло стрімкому зростанню кредиторської заборгованості як сурогатної форми позикового капіталу. Надмірна обтяженість підприємств реального сектору економіки боргами в усіх формах підвищує кредитні ризики і негативно впливає на динаміку банківського кредитування. Можна стверджувати про відсутність «платоспроможного» попиту на кредити та інші форми боргового фінансування з боку підприємств реального сектору економіки. Боргові відносини, у тому числі кредитні, можуть розвиватися лише за умови збереження у межах розсудливого діапазону пропорцій між власним капіталом і боргами підприємств. Надмірна обтяженість підприємств реального сектору економіки боргами в усіх формах підвищує кредитні ризики і негативно впливає на динаміку банківського кредитування.

На думку до А. Кортвега, для підприємств із потенційно високими втратами від фінансової скрути (financial distress costs) навіть незначне зростання боргової залежності призводить до суттєвого знецінення вартості підприємства [17]. Такі втрати будуть значними за відсутності надійного захисту інтересів кредиторів і права власності. У зв'язку з цим слід звернути увагу на негативний вплив саме інституційних чинників, пов'язаних із внутрішньо- та міжсекторальним рухом ліквідності й капіталу, а саме: а) недосконалість процедур банкрутства. Баланси підприємств реального сектору переобтяжені боргами й авансами, отримання яких не оподатковується відповідно до нового ПКУ, та фінансовими тромбами (потенційно нежиттєздатними підприємствами, які через затягування судових та інших адміністративних процедур тривалий час не ліквідуються). Середня тривалість процедури банкрутства в Україні становить 2,9 року, що втричі довше, ніж у США. В умовах нормально

функціонуючого ринку обтяжені боргами підприємства повинні залишати ринок через процедуру банкрутства, фінансова система – саморегулюватися, а надмірна обтяженість боргами не може мати системного характеру.

Уповільнення міжгалузевого руху капіталу, зумовлене недосконалістю механізмів банкрутства, перешкоджає очищенню фінансової системи від токсичних елементів (неплатоспроможних підприємств) та вилученню активів із потенційно нежиттєздатної частини корпоративного сектору. Це є прямою перешкодою для структурної модернізації реального сектору економіки;

б) незахищеність інтересів кредиторів. Однією з причин високих кредитних ризиків в Україні є слабкість судового захисту інтересів кредиторів і низький рівень відшкодування в разі банкрутства підприємства. За результатами банкрутства у США кредитори отримують 80,4% в разі банкрутства боржника, у Польщі – 58,3, у Німеччині – 83,7, а в Україні цей показник у 2015 р. становив 8,8%. Нереформована і корумпована судова система – найвагоміша причина такої різниці;

в) недовіра до банківських інститутів з боку підприємств реального сектору, зумовлена ризиками втрати капіталу у зв'язку з непрозорими процедурами виведення неплатоспроможних банків із ринку. Упродовж 2014-2016 рр. ризики втрати капіталу підприємств у ліквідній формі значно посилюються як реакція на повністю непрозору кампанію НБУ з «очищення» банківської системи, наслідком якої стали прямі втрати підприємств реального сектору в обсязі не менше 270 млрд грн.

Феномен примусової де-монетизації економіки Кубіва-Гонтаревої не має аналогів у минулому. Очевидно, що за умов, коли підприємства не мають жодних шансів повернути втрачені кошти, формується стійкий імунітет до нагромадження капіталу у ліквідній формі в банківській системі України з цілком зрозумілими наслідками (офшоризація та тінізація фінансових відносин). Наслідком тотальної сегментації фінансів бізнесу в Україні на центри витрат, які легально функціонують, і центрів доходів, які знаходяться в офшорних зонах або у тіньовій сфері (готівка у національній та іноземній валюті), стало

формування деформованої фінансової моделі ведення бізнесу в Україні. Основною ознакою цієї моделі є надвисокий рівень боргової залежності, що, відповідно до теорії корпоративних фінансів, разом із впливом інших чинників суттєво збільшує умовний рівень плати за капітал для підприємств корпоративного сектору економіки та негативно впливає на інвестиційну активність. Незадовільний фінансовий стан і замороження ресурсів в активах нежиттєздатних підприємств в Україні, разом із концентрацією капіталу у ФПП та виведенням прибутків за межі України (офшоризацією), створюють перешкоди та уповільнюють процеси міжсекторальної реалокатії фінансових і матеріальних ресурсів. Упродовж останніх років в Україні відбувається масштабна декапіталізація реального сектору економіки, що перекреслює перспективи економічного розвитку (відповідно до теорії стадій В. Ростоу). Фактично ситуація з «борговим навісом» у реальному секторі економіки означає не лише тимчасову зупинку механізмів кредитування підприємств реального сектору, але і функціональну неспроможність існуючої інституційної основи запустити ринкові механізми ефективної реалокатії капіталу в економіці України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Шляхи реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України

До негативних тенденцій розвитку національних фінансових систем слід віднести, а саме: відбувається зростання темпів розповсюдження імпульсів нестабільності фінансової системи з однієї країни або групи країн до інших; посилюється ризик закриття позицій в період різкої зміни макроекономічних показників та зростають обсяги вивозу іноземного капіталу, передусім з банківської сфери; активізація ризикованого використання залучених коштів, прийняття фінансово-кредитними установами на себе значного ризику, виникнення у ряді випадків загрози банкрутства.

Ці тенденції здатні набувати значного поширення в умовах циклічності розвитку світової економіки. Глобалізовані фінансові ринки вражають економіку більшості країн, про що свідчать дані останньої економічної кризи. Як зазначає Дж. Стігліць, «в сучасних умовах усі частини фінансової системи тісно взаємопов'язані, а сама вона займає в економіці центральне місце, і тому збій у діяльності одного великого фінансового закладу може зруйнувати функціонування усєї системи» [8]. Так, глобалізація міжнародної фінансової системи характеризується складним взаємо переплетінням кризи ліквідності, фінансової кризи та кризи капіталістичної економіки як соціальної моделі [76].

Основними причинами розгортання кризи міжнародної фінансової системи, на нашу думку, є проблеми, які накопичувались протягом тривалого періоду, а саме: по-перше, надлишок нагромадженого капіталу в економічно розвинутих країнах і пошук можливостей його використання в умовах значного перегріву цим капіталом економічної системи розвинутих та інших країн. Необмежене і сприятливе кредитування на ринку іпотечного житла, що супроводжувалось спекулятивним ціноутворенням на об'єкти нерухомості посилювало кризу споживання; по-друге, недотримання оптимального

співвідношення кредитних ресурсів над вкладеними депозитами, що веде до виникнення дефіциту ліквідності в фінансово-кредитних установах; по-третє, фінансова експансія, яка посилюється на основі випереджального зростання спекулятивного фінансового капіталу у порівняно з капіталом, що обслуговує реальний сектор, зростання питомої ваги прибутку, що спрямовується на споживання, порівняно з потребами його нагромадження у реальному секторі. Так, в США співвідношення отриманого прибутку складало в цілому 0,61 у 1948–1979 рр. і 0,43 у 1980–2007 рр. [63, що свідчить про порушення довгострокової рівноваги між інвестиціями, ВВП та споживанням; по-четверте, валютна гегемонія тріади США-ЄС-Японія у сформованій Ямайській світовій валютній системі справляє негативний вплив на фінансові системи більшості країн. Режим керовано-плаваючих валютних курсів проведення антициклічної та врівноважуючої платіжний баланс монетарної політики у єдності її грошово-кредитної та валютно- курсової складових дозволяє цим країнам розповсюджувати валютні та фінансові шоки на інші країни. При цьому ключовою детермінантою стає відкритість економіки країни: її високий рівень посилює залежність від ключових валют тріади.

Для України характерним є незавершений характер ринкових та інституціональних перетворень, що обумовлює трансформацію ланок фінансової системи (фінансового ринку, страхових фондів і страхового ринку, державних та місцевих бюджетів, державного кредиту та інших) і вимагає чіткого законодавчого урегулювання їх взаємодії. Тому провідною тенденцією розвитку фінансової системи повинно стати законодавче та інституційне регулювання для досягнення міні кількісних і якісних показників фінансових процесів в економіці через механізм формування грошових фондів, їх розподілу і перерозподілу, використання з метою забезпечення стійкості функціонування національного господарства.

Іншою важливою тенденцією розвитку фінансової системи повинна стати зміна стратегії реформування, орієнтація переважно на власні ресурси та інтелектуальний потенціал економічного зростання. Механізм організації

фінансової системи вимагає чіткість визначення стратегічних і поточних цілей, форм та методів мобілізації переважно внутрішніх необхідних фінансових ресурсів, важелів та інструментів впливу на різні напрямки економічного розвитку.

Найбільш важливим важелем впливу на економічний розвиток є бюджетно податкове регулювання: адже державні видатки і податки, чутливість економічного середовища до змін у сфері фіскальних відносин здатні прискорити або уповільнити темпи і якість економічного зростання. Переважаючим повинно стати невпинне посилення стимулюючої і регулюючої функцій податкової системи за рахунок скорочення податкового тиску на підприємницький сектор при одночасному розширенні бази оподаткування, застосуванні альтернативних джерел фінансування пенсійних та соціальних програм, спрощення механізму обчислення і сплати податків, активізації потенціалу непрямих податків.

Маневруванням податковими ставками, пільгами, змінами умов оподаткування, зміною різних видів податків, як зазначають дослідники, держава створює умови для прискорення розвитку певних галузей, територій, виробництв, підприємств, сприяє вирішенню актуальних для суспільства проблем [90].

Також невіршеними залишаються проблеми розвитку банківської системи, а саме: недостатній рівень капіталізації банків, незадовільна система управління ризиками, стан захисту прав кредиторів, вкладників та позичальників. Подолання цих та інших недоліків вимагає зміцнення довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів і активізація діяльності банків із залучення коштів з їх наступною трансформацією в кредити та інвестиційні ресурси для реального сектору економіки. В умовах глобалізації важливо продовжувати роботу з адаптації банківського законодавства України до законодавства Європейського Союзу, рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду та інших міжнародних організацій. Це дозволить підвищити ефективність функціонування грошово-кредитної системи, її

стійкість до можливих внутрішніх і зовнішніх факторів дестабілізуючого впливу.

Отже, безумовного вдосконалення вимагає грошово-кредитна складова фінансової системи країни: основною тенденцією її розвитку повинно стати досягнення відносної фінансової стабільності, узгодженість між монетарними і фіскальними методами впливу на економічне зростання. На цій основі можливе перетворення фінансової системи в генератор докорінних змін в розвитку економіки, подолання негативної динаміки макроекономічних показників

Зокрема, позитивний вплив фінансової системи на економічний розвиток може бути досягнутий за рахунок:

- синхронізації інструментів удосконалення бюджетно-податкової, грошово-кредитної і валютної складової із структурної перебудовою економіки. Монетарно-фіскальна координація сприяє досягненню високого рівня ВВП, показників обмінного курсу, рівня державних витрат, рівня зайнятості;

- зниження податкової ставки з податку на прибуток в розмірі встановленому державою на рівні певної відсоткової ставки в залежності від вартості придбаних технологій або новітнього обладнання, використання якого сприяє власному виробництву інноваційної продукції; - внесення змін до Податкового кодексу України, якими б передбачалось зарахування на спеціальний рахунок інноваційно активних підприємств 50% від податку на прибуток, що був одержаний від виконання інноваційних проектів, за умови використання його виключно на фінансування НДДКР;

- розробки і впровадження фінансових інструментів державної підтримки інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, які забезпечують великі корпоративні інтегровані структури новими інноваційними рішеннями, науково-технічними розробками, здатними перетворити їх у повноцінні транснаціональні компанії за рахунок концентрації фінансових ресурсів.

Реалізація означених аспектів удосконалення умов розвитку фінансової системи України дозволить не лише забезпечити її позитивний вплив на

динаміку макроекономічних показників, але й сприятиме покращенню структурно-функціональної взаємодії її окремих ланок.

Самодостатня фінансова система є основою для врегулювання боргової проблеми, запорукою для підвищення інвестиційної привабливості економіки, фінансової стабільності, досягнення високого кредитного рейтингу держави.

Реформування фінансової системи України необхідно проводити з наступних об'єктивних причин, а саме:

- один з основних елементів «аварійного пакету реформ», – неплатоспроможні банки / фінансові установи, які загрожують макроекономічною дестабілізацією і фіскальними ризиками, тригером набігів вкладників і інвесторів. Реформування фінансового сектору повинно відбуватися задля відновлення макроекономічної і мікроекономічної стабільності з метою запобігання загострення проблеми бідності в короткостроковій перспективі;

- здоровий фінансовий сектор є обов'язковим для відновлення довіри (довіра вкладників і інвесторів) і збільшення внутрішніх заощаджень та міжнародних інвестицій, які є необхідними передумовами для фінансування стійкого зростання (фінансування малого та середнього бізнесу, якість/оновлення технологій і експортне фінансування, інфраструктура).

Основними цілями реформування фінансової системи є: стабільний, більш стійкий та менш фрагментарний фінансовий сектор – менше, але краще банківництво, страхування, небанківське кредитування, пенсійні фонди, ринки капіталу тощо; більша фінансова глибина (активи, кредити, депозити до ВВП) і фінансова інтеграція (послуги і продукти, якими користуються домогосподарства, малі і середні підприємства та корпорації) з метою підтримки економічного зростання і загального процвітання; наближення до міжнародних стандартів та практик.

Реформування регулювання та нагляду за фінансовим сектором повинно базуватися на запровадженні макропруденційного регулювання та нагляду в НБУ; ефективного функціонування Ради з фінансової стабільності при НБУ та

департаменту фінансової стабільності в НБУ; створення департаменту мікропруденційного регулювання та нагляду за фінансовим сектором в НБУ.

Слід відмітити, що фінансова система України не виконує належним чином функцію фінансового забезпечення економічного розвитку через недостатній рівень капіталізації фінансових установ, недостатньої якості та конкурентоспроможності фінансових послуг, недостатній рівень корпоративного управління фінансових установ, системи управління ризиками та незахищеності фінансових установ та споживачів фінансових послуг.

До реформ високої пріоритетності стратегічного розвитку фінансового сектору України слід віднести: оздоровлення фінансового сектору через спрощення процедур реструктуризації/банкрутства підприємств (корпоративних і приватних), створення перехідного банку, перегляд мандатів та управління державними банками, ліквідація кредитних спілок та перетворення їх у корпоративні банки, що дасть змогу ліквідувати неплатоспроможні банки та забезпечити безпеку депозитів – розміщення в «здорових» та стійких банках; забезпечення стійкості фінансових установ через посилення вимог до учасників фінансового ринку, зокрема капіталу за результатами стрес-тестування. Зазначений напрям призведе до консолідації фінансових ринків із забезпеченням більшої прозорості, ефективності та відкритості фінансових установ; реструктуризація банківського сектору; забезпечення інфляції на однозначному рівні через прийняття закону про похідні фінансові інструменти, розвиток інструментів хеджування, регулювання, започаткування пенсійної реформи, зменшення бар'єрів входу/випуску інвестиційних інструментів для пенсійних фондів, страхових компаній, а також поглибити фінансові ринки; запровадження комунікаційної політики НБУ, зокрема щодо інфляційного таргетування.

Стратегія розвитку фінансового сектору України повинна включати у себе реформи середньо та довгострокової пріоритетності.

По-перше. Підвищення капіталізації фінансових установ через підвищення нормативів капіталізації для банків і небанківських фінансових

установ; введення нормативу капіталізації банків для небанківських фінансових установ.

По-друге. Підвищення якості та конкурентоспроможності фінансових послуг через підвищення рівня відповідальності керівників і власників фінансових установ; посилення відповідальності спостережних рад; підвищення якості внутрішнього та зовнішнього аудиту; подальша адаптація нормативно-правової бази України до вимог законодавства ЄС та БКБН; наближення законодавства України до директив ЄС у галузі фінансових ринків/послуг (у рамках угоди про асоціацію).

По-третє. Розвиток ризик-менеджменту за допомогою швидкого реформування кредитних бюро; запровадження Базель III, Solvency II; вдосконалення обліку та фінансової звітності згідно з вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності; удосконалення інфраструктури ринку капіталу та посилення лізингових вимог; перегляд режиму оподаткування інвестування в цінні папери для заохочення капіталовкладень.

По-четверте. Підвищення рівня забезпечення захисту прав кредиторів та споживачів фінансових послуг через реалізацію напрямів стратегії захисту прав споживачів фінансових послуг, зокрема підвищення фінансової грамотності населення, удосконалення законодавства в частині посилення захисту прав кредиторів.

В цілому, стратегічний розвиток фінансової системи повинен забезпечити розбудову в Україні стійкого, прозорого та керованого фінансового сектору, який би сприяв довгостроковому економічному зростанню країни, її фінансовій безпеці, був здатним і готовим без загрози національним інтересам інтегруватися у світовий економічний простір.

3.2. Напрями удосконалення фінансової системи України у контексті гармонізації фінансових відносин

Стан фінансової системи України, її особливості та проблеми свідчать про відсутність системного підходу до використання фінансів у процесі управління економікою та соціальною сферою. Її сучасний стан, як у теорії так і на практиці характеризується наступним:

- незважаючи на загальне розуміння системи як певної сукупності складових, у дослідженнях переважає фрагментарний підхід. Таким чином, фінансова система не відображає реального стану та структури економіки, отже, і не контролює належною мірою фінансові потоки, допускає високу тінізацію економіки, є надмірно залежною від зовнішнього світу, що в умовах зростаючої глобалізації особливо небезпечно;

- відсутність розроблених і відповідним чином реалізованих на практиці принципів побудови фінансової системи означає відсутність єдиних підходів, правил, вимог тощо при формуванні нормативно-правових актів та організації фінансової діяльності загалом;

- економіко-правова нерівність економічних суб'єктів, яка проявляється у вибіркового визначенні економічних прав, свобод та відповідальності.

Фінансова допомога безпосередньо або опосередковано з боку держави у багатьох випадках надається одним економічним суб'єктам за рахунок інших, що викликає споживацькі очікування, лобізм та корупцію;

- наявність монопольних переваг та порушення інтересів економічних суб'єктів. Це, у свою чергу, викликає масове невиконання існуючих нормативно-правових актів, що регулюють фінансово-господарську діяльність практично в усіх сферах економіки;

- відсутність реальної конкуренції у фінансовій сфері, свідченням чого є майже однакові, за ціною та якістю умови надання фінансових послуг. При значній чисельності фінансових установ споживач фактично не має вибору.

Це, значною мірою, викликано надмірно вузькою спеціалізацією фінансових установ, незважаючи на те, що в сучасних умовах спостерігається процес розмивання кордонів між різними видами фінансово-кредитних інститутів.

Даний процес протікає у двох напрямках. Через розширення переліку послуг клієнтам, у тому числі нетрадиційних, а також через проникнення на банківський ринок небанківських установ. До останніх можна віднести ощадні, страхові, брокерські, трастові компанії, пенсійні фонди, торгово-промислові об'єднання тощо;

- низька здатність до самозабезпечення та саморегулювання, що викликає необхідність державного втручання практично в усі сфери діяльності;

- відсутність належним чином сформованих стимулів для всіх ланок та рівнів фінансової системи. Фінансові стимули в їх сучасному виді, не дають належних результатів, свідченням чого є висока частка збиткових та низькорентабельних підприємств, низький рівень продуктивності праці та якості продукції тощо;

- низька фінансова стійкість та конкурентоспроможність фінансової системи, як в цілому так і її окремих складових. Викликана, значною мірою, відсутністю економічно обґрунтованих норм та нормативів діяльності, регуляторів та стабілізаторів стану економічних суб'єктів;

- випереджаюче зростання доходів держави та фінансового сектора, що суттєво стримує ріст реального сектора економіки;

- фінансова система є банківсько-орієнтованою, оскільки всі інші представники фінансового сектора суттєво відстають у своєму розвитку (мають надто низьку капіталізацію), що не дозволяє їм успішно конкурувати на даному ринку;

- зростання ролі міжнародних фінансів, що пов'язано з розширенням економічних зв'язків, зростанням впливу міжнародних організацій та фінансових інститутів. Останні надають як фінансову, так і технічну допомогу,

розробляють та впроваджують міжнародні стандарти поведінки, обліку та контролю тощо, у самих різноманітних сферах діяльності.

Слід зазначити, що в державі, в особі наукових установ та органів влади постійно ведуться пошуки шляхів оздоровлення економіки, її модернізації та подальшого розвитку. Це проявляється у розробці та реалізації різного роду проектів, програм, концепцій та стратегій розвитку. Останні, у переважній більшості, з економічних, політичних, гносеологічних та багатьох інших причин, не дають очікуваних результатів. Їх досягнення, на нашу думку, знаходиться у площині реалізації комплексного підходу, отже, збалансованих у часі і просторі заходів, направлених на покращення стану економіки і, відповідно, соціальної сфери. З точки зору фінансів реалізація такого підходу стає можливою за умов гармонізації фінансових відносин на всіх рівнях фінансової системи.

Гармонізація фінансових відносин видається ключовою умовою та домінантою розвитку фінансової системи, оскільки її складові тісно пов'язані та обумовлюють одне одного. Гармонія, що має грецьке коріння, означає скріплення, злагодженість, струнку узгодженість частин єдиного цілого. Таким чином, формування умов фінансової діяльності не повинно носити суперечливий характер.

Висока турбулентність фінансової системи України, викликана постійними змінами у нормативно-правовому полі економічної діяльності та зростаючою залежністю від зовнішніх чинників впливу, значно посилює необхідність її гармонізації. Це дозволить запобігати при зміні умов фінансової діяльності виникненню нових суперечностей фінансових відносин, їх накопичення та загострення у подальшому. Скорочення з відомих причин фінансування державою бюджетних установ та організацій повинно супроводжуватись зростанням їх можливостей у самофінансуванні, а зменшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання – зростанням їх економічної активності та соціальної відповідальності. Таким чином, зміни у фінансовій системі, потреба у яких з різного роду причин

постійно виникає, не повинні погіршувати умови економічної діяльності та обмежувати можливості збалансування доходів з витратами у жодному із її секторів. Внесення змін у розподільчі та перерозподільчі процеси з метою покращення фінансового стану інституційних одиниць та їх об'єднань без прив'язки до покращення результатів фінансово-господарської діяльності не стає стимулом для економічного зростання та напрямом удосконалення фінансової системи.

Напрями гармонізації фінансової системи знаходяться у площині її інституційної структури, яка відображає особливості та ієрархію рівнів фінансових відносин. Останні формуються, в залежності від інституційної, галузевої, територіальної приналежності інституційних одиниць, існуючої вертикалі управління, дії інших, внутрішнього та зовнішнього характеру, чинників впливу.

Таким чином, фінансові відносини набувають вертикального та горизонтального характеру, а їх гармонізація – вертикального та горизонтального спрямування.

Вертикальний вектор гармонізації відображає загальний напрям удосконалення взаємовідносин між рівнями управління як однорідних, так і неоднорідних за призначенням та роллю у процесі відтворення інституційних одиниць. Натомість горизонтальний вектор гармонізації відображає напрям удосконалення взаємовідносин рівних за своїм правовим статусом інституційних одиниць. На відміну від вертикального вектора, де суб'єкти фінансової системи знаходяться у лінійному та функціональному підпорядкуванні, горизонтальний вектор відображає широке поле ринкових відносин між окремими секторами та всередині них. У зв'язку з цим доцільно виділяти міжсекторні та внутрішньосекторні відносини. Останні у секторі загальнодержавних фінансів отримали назву міжбюджетних відносин, вертикальна гармонізація яких у сучасних умовах є особливо актуальною.

Формування та вдосконалення фінансових відносин покликані забезпечувати органи управління фінансової системи, починаючи від

фінансово-економічних служб підприємств, установ, організацій і закінчуючи центральними органами влади та управління. У загальному переліку органів управління ключову роль відіграють центральні органи, які формують нормативно-правове поле фінансової діяльності. Реалізацію на практиці чинних норм, нормативів, лімітів тощо забезпечують фінансово-економічні служби підприємств та їх об'єднань, роль яких в умовах децентралізації фінансових ресурсів країни та дерегулювання економіки постійно зростає. Таким чином, суб'єкти господарювання відіграють усе більш помітну роль у формуванні фінансових відносин, що, у свою чергу викликає потребу у їх подальшій гармонізації на низовому рівні фінансової системи.

Вертикальний та горизонтальний вектори тісно взаємозв'язані між собою та доповнюють один одного, оскільки торкаються одних і тих самих суб'єктів фінансової системи.

Їх реалізація стає можливою у контексті поєднання (своєрідної конвергенції) управлінської та інституційної моделі фінансової системи, які відображають ринковий та неринковий характер фінансових відносин.

Схематично, їх поєднання дозволяє побудувати модель гармонізації фінансових відносин (Додаток 3).

Вертикальний вектор на міжсекторному рівні відображає відносини нормативно-правового характеру між секторами НК, ФК, ДГ, НКОДГ та сектором ЗДУ стосовно сплати податків, зборів та інших відрахувань до централізованих фондів держави, а також отримання фінансування відповідно до функцій держави (місцевих органів управління) та визначених пріоритетів. Це найбільш проблемний вектор удосконалення фінансової системи, оскільки торкається інтересів усіх суб'єктів системи та сягає 40 і більше відсотків ВВП. Відносини вертикального характеру всередині окремих секторів також характеризуються гостротою. Це згадані вище міжбюджетні відносини, відносини між неринковими НКО (бюджетні установи та організації) та центральними і місцевими органами управління, між НБУ та комерційними банками, між підприємствами та їх об'єднаннями тощо.

Горизонтальний вектор гармонізації торкається відносин, що значною мірою формуються на договірній основі. Такі відносини найбільш характерні для НК та ФК, меншою мірою для ДГ, ЗДУ та НКОДГ. Їм у сучасних умовах приділяється менше уваги, оскільки така діяльність менше регламентується державою. Тим не менше, гострота проблем дорогих кредитів, недовіра населення до фінансових установ, непрозорість тендерних закупівель тощо, вказують на необхідність пошуку шляхів їх вирішення. Найменш дослідженою частиною фінансових відносин є внутрішньосекторні відносини горизонтального характеру, що мають місце між підприємствами різних форм власності, фінансовими установами (банками, страховими, лізинговими компаніями, недержавними пенсійними фондами тощо), фізичними особами підприємцями тощо.

Необхідними умовами гармонізації фінансових відносин є виконання завдань фінансової системи та дотримання принципів її побудови. До переліку завдань фінансової системи нами віднесено фінансове забезпечення діяльності, фінансове регулювання економічних та соціальних процесів, фінансове стимулювання результатів діяльності. Вони тісно пов'язані та органічно доповнюють одне одного. Нестачу коштів можна компенсувати належним чином організованим регулюванням та стимулюванням, направленим на мобілізацію внутрішніх резервів окремих структурних одиниць та системи в цілому. Здійснення запозичень, особливо зовнішніх, при наявності невикористаних можливостей домашніх господарств і фінансового сектора є результатом неналежного виконання названих вище завдань та недотримання принципів або правил організації фінансової діяльності. Без дотримання єдиних правил для всіх без виключення суб'єктів системи реальна гармонізація фінансових відносин стає неможливою.

Не менш важливою умовою покращення стану фінансової системи України у контексті глобалізаційних процесів є досягнення стійкості національної грошової одиниці, що стає можливим при позитивному сальдо між доходами та витратами країни на зовнішньому ринку. Стійке перевищення

імпорту товарів над експортом, що спостерігається в Україні, незважаючи на позитивний баланс послуг, викликає нестачу та подорожчання іноземної валюти, отже, ріст цін на товари як імпортного так і вітчизняного походження, зростання тарифів на послуги тощо, фактично збурює фінансову систему, порушуючи усталені зв'язки та пропорції розподілу.

Досягнути позитивного результату у даному напрямі видається можливим запроваджуючи термінові заходи по скороченню витрат на придбання імпортних товарів (що має місце у бюджетній сфері), економії споживання імпортних енергоносіїв, заміщення імпортних товарів національними, запровадження квот та митних бар'єрів (де це іще можливо), контролю за ціноутворенням тощо. Проте стратегічним та найбільш економічно обґрунтованим шляхом подолання даної проблеми та розвитку фінансової системи в цілому є розвиток власного виробництва, яке базується на вітчизняній сировинній базі. Це дозволить скоротити імпортну залежність країни, збільшити зайнятість робочої сили, паралельно наростити експортний потенціал.

Подібна стратегія розвитку, зазвичай, ні в кого не викликає заперечень, проте її реалізація на практиці вдається далеко не всім економікам світу.

Варто також зазначити, що високі витрати виробництва є не стільки результатом використання у виробництві застарілих технологій, що, безперечно, має місце, скільки результатом незначних обсягів виробництва, високих витрат, пов'язаних із придбанням матеріально-технічних ресурсів, збутом продукції та одержанням послуг сторонніх організацій. Цьому підтвердженням є структура розглянутих вище операційних витрат, у якій частка витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи за окремими видами діяльності (торгівля, фінансова діяльність) не перевищує одного-двох відсотків. Дані витрати плюс амортизація є безпосередніми витратами виробника, а всі інші – результатом його комерційних відносин з іншими суб'єктами господарювання, частка яких надто завищена. Цим можна пояснити найнижчі показники прибутковості у промисловості та будівництві, які більше

залежать від існуючих умов постачання та збуту ніж від виробничо-технічних можливостей.

Таким чином, важливим напрямом економії операційних витрат є удосконалення договірних відносин, які повинні формуватися з урахуванням взаємної вигоди та чинних нормативно-правових актів.

Досягнути подібного поєднання стає можливим у процесі встановлення єдиних правил економічної поведінки суб'єктів господарювання при формуванні їх доходів та витрат. Тут особливо важливим є взаємовигідне як для суб'єктів господарювання, так і для інших суб'єктів фінансової системи формування, розподіл та використання прибутку, що знаходиться у площині договірних (горизонтальних) та регульованих державою (вертикальних) відносин.

Встановлення та дотримання єдиних правил (норм, стандартів, пропорцій розподілу) означає наявність певної дифузії (взаємопроникнення) між горизонтальним та вертикальним напрямками гармонізації фінансових відносин.

Це повинно сприяти більш рівномірному розподілу фінансових ресурсів між різними галузями, видами діяльності та окремими виробництвами, зниженню частки збиткових підприємств та більш рівномірному податковому навантаженню. Крім того, це значною мірою звільнить від необхідності фінансової підтримки діяльності окремих підприємств та цілих галузей, не пов'язаної із запровадженням інновацій та інвестицій. Вивільнені таким чином бюджетні кошти доцільно спрямовувати у державні капітальні вкладення, які визначають науково-технічний прогрес, у випуск продукції критичного імпорту та крупні інфраструктурні проекти. Підтримку суб'єктів господарювання за рахунок виділення бюджетних коштів доцільно проводити на зворотній основі, що значно розширить можливості держави в частині фінансового забезпечення економіки, посилить відповідальність суб'єктів господарювання перед державою та створить певну конкуренцію на кредитному ринку. При виділенні державних кредитів або наданні іншої підтримки важливо враховувати наявність ринку збуту у позичальника та можливості його розширення. Такі

заходи продиктовані необхідністю підвищення ефективності використання державної допомоги.

Скорочення дефіциту бюджету, у свою чергу, сприятиме зниженню рівня централізації бюджетних коштів та напруги у міжбюджетних відносинах. Крім того, проведення адміністративно-територіальної реформи, потреба у якій давно назріла, сприятиме оптимізації структури бюджетної системи та підвищення ефективності використання бюджетних коштів, зокрема економії видатків на управління, частка яких у структурі видатків зведеного бюджету України дорівнює видаткам на охорону здоров'я або видаткам на оборону, охорону громадського порядку, безпеку та судову владу, разом узятих.

Не менш важливим напрямом покращення стану фінансової системи є удосконалення фінансових відносин домашніх господарств з іншими секторами, що повинно послужити їх залученню до активної фінансової господарської діяльності.

Донедавна громадяни України не мали права вступати у фінансові відносини по більшості напрямів економічної діяльності. Їм відводилась, за незначним винятком, пасивна роль власників заощаджень, які передаються у користування фінансовим посередникам. Тому в сучасних умовах видається доволі прогресивною роль міжнародних, у томі числі економічного характеру, організацій, які у складі первинної ланки економіки поряд із юридичними особами виділяють також фізичних осіб.

Спектр їхньої участі найрізноманітніший, вони і наймані працівники, і роботодавці, виробники і споживачі, позичальники і кредиторі.

Сьогодні фізичні особи фігурують у різноманітних фінансових операціях, мають право відкривати банківські рахунки, проводити розрахунки один з одним, суб'єктами господарювання, іншими фінансовими установами [58]. Проте фізична особа як найменш захищений суб'єкт фінансової системи зазнає численних утисків з боку інших інституційних учасників.

Цивільний кодекс України наділяє фізичну особу цивільною дієздатністю, тобто здатністю набувати для себе цивільних прав і самостійно їх

здійснювати, а також здатністю своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [46].

Сьогодні нормативно-правове забезпечення діяльності фізичних осіб, їх відносини з іншими фізичними та юридичними особами, у тому числі і державою, регулюються низкою нормативно-правових актів, які визначають економічні умови, права та обов'язки останніх. Перелік таких нормативних актів постійно розширюється, а їх зміст поступово покращується, якщо проводяться зміни у руслі демократизації економічного життя [61].

Правові норми держави в основному торкаються розвитку фінансового ринку, проте сьогодні не всі юридичні, а тим більше фізичні особи мають до нього вільний доступ, що є свідченням монополізації даної сфери. В результаті цього потужне внутрішнє джерело фінансових ресурсів країни не використовується належним чином. У зв'язку з цим є вкрай необхідною демонополізація фінансового ринку.

Особливої уваги у даному питанні заслуговує Податковий кодекс України, згідно якого під час встановлення податку обов'язково визначається перелік його платників. Такими платниками виступають юридичні та фізичні особи, де останні сплачують податки самостійно як фізичні особи-підприємці або через податкових агентів [14]. Таким чином, фізичні особи є суб'єктами фінансових відносин, пов'язаних з формуванням централізованих фондів держави. Їх удосконалення знаходиться у площині скорочення обмежень з боку держави на фінансово-господарську діяльність.

Діючи в Україні нормативні акти держави свідчать про розширення прав та обов'язків фізичних осіб як економічних суб'єктів у сфері фінансів. Проте їх реалізація на практиці вимагає постійної уваги з боку органів влади, що покликані забезпечувати контроль, регулювання та захист прав суб'єктів фінансової системи. Це іще одна важлива умова розвитку фінансової системи України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Сутність фінансової системи полягає у тому, що вона є тією базовою основою, яка забезпечує діяльність та функціонування економіки країни як в цілому, так і в окремих її проявах. Ефективна фінансова система є тією рушійною силою, яка рухає життя не тільки країни, але і кожного її жителя. Вона підтримує баланс, який забезпечує динамічний розвиток усіх сфер та ланок господарства країни, а також підтримує виконання соціального захисту на необхідному рівні через діяльність певних інститутів. Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, саморегульована. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи.

Розвиток фінансової системи України має суттєвий вплив на вітчизняну економіку держави, яка значною мірою залежить від економічних процесів та внутрішньої політики країни. Стан розвитку фінансової системи будь-якої держави є показником її соціально-економічної стабільності та передумовою швидкого розвитку її регіонів.

В економіці скандинавських країн найбільший рівень державного втручання в Швеції. Економічна політика держави спрямована на такі цілі: підтримка високої і стабільної зайнятості, забезпечення швидкого економічного зростання, вирівнювання доходів, підтримка регіональної економічної рівноваги, досягнення стабільності цін, охорона навколишнього середовища, забезпечення роботою, співучасть у виробництві і зростання допомоги країнам, що розвиваються. Складовими елементами економічної політики є податкова, грошова, політика на ринку праці, регіональна політика. Центральний уряд робить вплив на економіку в основному через систему економічних важелів. Головний з них - державний бюджет.

Період становлення фінансової системи на території українських земель дав нам базис для сучасного погляду та подальшої модернізації фінансових відносин в Україні, але під час аналізу і дослідження відбулося виділення головних чинників, які впливали на розвиток фінансової відносин: не достатній

рівень економічної освіти населення українських земель; відсутність грамотної системи податків і зборів; не активна участь населення у фінансових нововведеннях в державі (в розвитку кредитної та банківської систем), адже населення знаходилось за межею бідності; повільний темп реформ без чіткого вектору та бажання встановлення стабільності в країні, відсутність будь-яких стратегій та тактик в реформування фінансової системи, а як результат і відсутність її ефективного функціонування великий вплив звичаїв, традицій та права інших країн, які не завжди могли відповідати ментальності українського суспільства. Кожному з визначених періодів притаманні свої особливості, які в повній мірі віддзеркалюють потреби відповідного часу та суспільства.

Основними цілями реформування фінансової системи є: стабільний, більш стійкий та менш фрагментарний фінансовий сектор; менше, але краще банківництво, страхування, небанківське кредитування, пенсійні фонди, ринки капіталу тощо; більша фінансова глибина (активи, кредити, депозити до ВВП) і фінансова інтеграція (послуги і продукти, якими користуються домогосподарства, малі і середні підприємства та корпорації) з метою підтримки економічного зростання і загального процвітання; наближення до міжнародних стандартів та практик.

До реформ високої пріоритетності стратегічного розвитку фінансового сектору України слід віднести: – оздоровлення фінансового сектору через спрощення процедур реструктуризації/банкрутства підприємств (корпоративних і приватних), створення перехідного банку, перегляд мандатів та управління державними банками, ліквідація кредитних спілок та перетворення їх у корпоративні банки, що дасть змогу ліквідувати неплатоспроможні банки та забезпечити безпеку депозитів; розміщення в «здорових» та стійких банках; забезпечення стійкості фінансових установ через посилення вимог до учасників фінансового ринку, зокрема капіталу за результатами стрес-тестування. Зазначений напрям призведе до консолідації фінансових ринків із забезпеченням більшої прозорості, ефективності та відкритості фінансових установ; реструктуризація банківського сектору; забезпечення інфляції на

однозначному рівні через прийняття закону про похідні фінансові інструменти, розвиток інструментів хеджування, регулювання, започаткування пенсійної реформи, зменшення бар'єрів входу/випуску інвестиційних інструментів для пенсійних фондів, страхових компаній, а також поглибити фінансові ринку; запровадження комунікаційної політики НБУ, зокрема щодо інфляційного таргетування.

Не менш важливою умовою покращення стану фінансової системи України у контексті глобалізаційних процесів є досягнення стійкості національної грошової одиниці, що стає можливим при позитивному сальдо між доходами та витратами країни на зовнішньому ринку. Стійке перевищення імпорту товарів над експортом, що тривалий час спостерігається в Україні, незважаючи на позитивний баланс послуг, викликає нестачу та подорожчання іноземної валюти, отже, ріст цін на товари як імпортного, так і вітчизняного походження, зростання тарифів на послуги тощо, фактично збурює фінансову систему, порушуючи усталені зв'язки та пропорції розподілу. Досягнути позитивного результату у даному напрямі видається можливим запроваджуючи термінові заходи по скороченню витрат на придбання імпортних товарів (що має місце у бюджетній сфері), економії споживання імпортних енергоносіїв, заміщення імпортних товарів національними, запровадження квот та митних бар'єрів (де це ще можливо), контролю за ціноутворенням тощо. Проте стратегічним і найбільш економічно обґрунтованим шляхом подолання даної проблеми та розвитку фінансової системи загалом є відновлення власного виробництва, яке базується на вітчизняній сировинній базі. Це дозволить скоротити імпорту залежність країни, збільшити зайнятість робочої сили, паралельно наростити експортний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Орієнтири вітчизняної фінансової думки. Фінанси України. 2000. №4. С. 3–11.
2. Боголіб Т.М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3–4 (1). С. 84–87.
3. Бондаренко О.С., Адаменко І.П. Перспективи розвитку фінансових інститутів в економіці України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. С. 8-11
4. Буряк П. Ю. Фінанси / П. Ю. Буряк, С. Д. Смолінська, Н. Б. Татарин ; МОНУ; ЛДФА. К. : Хай-Тек Прес, 2010. 392 с.
5. Буряченко А. Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2013. 342 с.
6. Бюджетна система України: / С.О. Булгакова, Л.І. Василенко, Л.В. Єрмошенко. К.: КНТЕУ, 2003. – 288 с.
7. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія / за ред. Л. В. Лисяк . Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. 396 с.
8. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456–VI // Голос України. 2010. № 143
9. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. К. : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
10. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / М. Дж. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв ; [пер. з англ. А. Іщенко]. К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2004. 175 с.
11. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик К.: Центр навчальної літератури, 2004. 542 с.
12. Василик О. Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. К. : НІОС, 2000. 416 с.
13. Василик О.Д. Державні фінанси України/О.Д. Василик. К.: ЦНЛ, 2003. 606 с.
14. Вінник Т.А. Збалансування складових фінансової політики на сучасному етапі розвитку України. Економіка, фінанси, право. 2013. № 9. С. 23–28.

15. Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія. К. : НІСД, 2014. 432 с.
16. Гаруст, Юрій Віталійович, Юрий Витальевич Гаруст, and Б. О. Толкачов. "Порівняльна характеристика фінансових систем Великобританії та України." (2017).
17. Городецька Т. Е. Архітектура бюджетної системи України: інституційний аспект. Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ". 2014. № 66 (1108). С. 53-60.
18. Гриценко А. А. Сучасна криза у контексті логіки соціально-економічного розвитку. Економіка України. 2015. № 6. С. 18-37.
19. Даниленко А. І. Фінансові аспекти управління економічним розвитком. Економіка України. 2015. № 10. С. 4–22.
20. Давидова І.І. Розвиток інституційних засад фінансової системи країни. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 15. С. 50–55.
21. Данилишин Б. М. Основні напрями монетарної політики України. Фінанси України. 2018. № 2. С. 9–25.
22. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов,А.В.Павелко,Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. 376 с.
23. Дзюблюк О. В. Валютна політика як фактор макроекономічної стабілізації. Фінанси України. 2016. №11. С. 33–51.
24. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. К.: Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
25. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І. В. Запатріна. К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.
26. Запатріна І. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. Вісник КНТЕУ. 2012. №. 2. С. 59–73.
27. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець. НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2010. 355 с.

28. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
29. Карлін М. І. Управління дефіцитом бюджету України: проблеми та перспективи. Економічний форум. 2017. № 1. С. 188–197.
30. Карлін М.І. Державні фінанси в транзитивній економіці : навчальний посібник [Текст] / за ред. М. І. Карліна. К. : Знання, 2008. 348 с.
31. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс. М.: Эксмо, 2008. 960 с.
32. Кириленко О. П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. Фінанси України. 2017. № 8. С.80–94.
33. Кобзева Т. А. Організаційно-правова структура фінансової системи України за сферами виникнення фінансових відносин. URL: <https://www.google.com.ua/url>
34. Козарезенко Л. В. Фінансова політика розвитку людського потенціалу. К. : Центр учбової літератури, 2016. 411 с.
35. Конституція України / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. №254 /96–ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
36. Костіна Т. В. Фінансові системи провідних країн / Т. В.Костіна. Д: ДонНУЕТ, 2008. 232 с.
37. Качула С.В. Основні етапи трансформації державної фінансової політики забезпечення соціального розвитку суспільства. Інноваційна економіка. 2019. № 3-4. С. 149–155.
38. Кравець В. І. Фінансова складова економічного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 4. С. 89–95.
39. Кремень О. І. Фінанси : / О. І. Кремень, В. М. Кремень. К. : ЦУЛ, 2012. 416 с.
40. Крисоватий А., Синютка Н. Трансформація державних фінансів України в системі децентралізаційних процесів. Журнал європейської економіки. 2016. Т. 15, № 1. С. 35–56.

41. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія / Н. М. Крючкова. О.: Астропринт, 2011. 174 с.
42. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
43. Лагутін В. Економічна політика держави та ефекти її реалізації. Вісник КНТЕУ. 2017. № 4. С. 5–20.
44. Лизогуб М. М. Фінансова система в умовах викликів фінансових технологій. Економіка та держава 4. 2018. С. 112-115.
45. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С.53–59.
46. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В.Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 594 с.
47. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України. Бізнес Інформ. 2012. № 4 (411). С. 197–201.
48. Лук'яненко І. Г., Фарина О.І. Макрофінансова стабільність: моделі та методи оцінки : монографія. К. : НаУКМА, 2016. 185 с.
49. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. К.: НаУКМА, 2014. 229с.
50. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. К.: Наук, думка, 2006. 432 с.
51. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. Вісник КНТЕУ. 2016. № 1 С. 5-23.
52. Макконнел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнел, С. Л. Брю. пер. с 14 англ. изд. М.: ИНФРА-М, 2003. 972 с.
53. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
54. Макогон В. Д., Адаменко І.П. Фінансово-бюджетна політика як складова соціально-економічних перетворень Науковий вісник Полісся. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 129–135.

55. Мельниченко С.І. Державна фінансова політика соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2015. № 1. С. 12–22.
56. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія / О. О. Молдован. К. : НІСД, 2011. 380 с.
57. Мороз П. Координація бюджетної та грошово-кредитної політики України з метою стимулювання економічного зростання. Банківська справа. 2013. № 9–10. С. 86–95.
58. Національні фінансові системи в умовах глобалізації: [монографія] / за заг. ред. І.О. Лютого. Івано-Франківськ: Галицька Академія, 2008. 308 с.
59. Нестеренко А. С. Фінансова система України: проблеми теорії: монографія / А. С. Нестеренко. Одеса : Фенікс, 2014. 574 с.
60. Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С. 259–265.
61. Нова модель економічного зростання в Україні: монографія / за заг. ред. Т.М. Боголіб / Переяслав-Хмельницький: ВидКСВ, 2015. 694 с.
62. Опарін В. Системний підхід до формування державної фінансової політики. Економіка України. 2011. №9. С. 93-95.
63. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. / В. Опарін. 2-ге вид. К.: КНЕУ, 2006. 240 с.
64. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
65. П'ятаченко Г.О. Становлення та розвиток фінансів України (1917-2003) / Г. О. П'ятаченко. К. : НДФІ, 2005. 84 с.
66. Пасічний М.Д. Методологічні засади формування фінансової політики країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 3. С. 98–111.
67. Пасічний М.Д. Фінансова політика країни : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 370 с.

68. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Л. : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
69. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755–VI. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nobreak=1>
70. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992-2008) / Д. В. Полозенко. К.: НДФІ, 2008. 392 с.
71. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
72. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
73. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII. Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
74. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України за станом на 14.11.2019 294-IX. Верховна Рада України від 14.11.2019 294-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>
75. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
76. Радіонов Ю. Д. Фінансова політика та проблеми ефективності її реалізації в Україні. Наукові праці НДФІ. 2014. Вип. 4. С. 20-26.
77. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія / Рожко О.Д. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 360 с.
78. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: монографія / за ред. Луніної І. О.; Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. 295 с.

79. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики України: монографія / [Борзенко О.О., Богдан Т.П., Шаров О.М. та ін.] ; НАН України, ДУ«Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2019. 372 с.
80. Савченко К.В. Стабілізаційна фінансова політика держави: концептуальні засади та механізм реалізації в Україні: монографія / К. В. Савченко. К. : Акад. муніцип. упр., 2014. 478 с.
81. Савчук Н.В. Бюджетні пріоритети України у контексті суспільного вибору: монографія. К. : КНЕУ, 2014. 325 с.
82. Самуельсон П. Макроекономіка / П. Самуельсон, В. Нордгауз; пер. з англ. К.: Основи, 1995. 544 с.
83. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Фінансова система України: особливості функціонування та напрями удосконалення. Економіка та держава. 2018. № 6. С. 17–20.
84. Слатвінська, Марина Олександрівна, and М. А. Слатвинская. "Модернізація фінансової системи: теоретичні засади." (2018).
85. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. М.: Эксмо, 2009. 956 с.
86. Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України : монографія / [А.А. Мазаракі та ін.]; за ред. А.А. Мазаракі. – Київ: КНТЕУ, 2014. 651 с.
87. Східницька Г. В. Фінансова політика сталого розвитку сільських територій. Сталый розвиток економіки. 2015. № 1. С. 226-232.
88. Фінанси / за ред. І.О.Лютото. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
89. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
90. Фінанси / С. І. Юрій, В. М. Федосов, А. М. Алексеєнко та ін. К. : Знання, 2008. 611 с.
91. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / за ред. І. Я. Чугунова. К.: ДННУ АФУ, 2009. 848 с.

92. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. К. : КНЕУ, 2016. 695 с.
93. Фінансова система України: реструктуризація під впливом глобалізації як складова її безпеки: монографія / Д. М. Дмитренко. К.: Університет "Україна", 2011. 256 с.
94. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. Вісник КНТЕУ. 2011. №. 4. С. 13–22.
95. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. К. : НІОС, 2003. 488 с.
96. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. Фінанси України. 2008. №. 11. С. 3–10.
97. Чугунов І. Я., Максюта А.А. Бюджетна складова суспільного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2012. № 3. С. 45–54.
98. Чугунов І. Я., Пасічний М. Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. Вісник КНТЕУ. 2016. № 5. С. 5–18.
99. Чугунов І. Я., Собчук С. І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2018. № 3. С.103–116.
100. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ. 2014. № 5. С. 64–77.
101. Budget Policy of Social Development: Monograph/ General editorship Doctor of Economics, Professor Honored Worker of Science and Technology of Ukraine I. Ya. Chugunov. Tallinn. Estoni, 2018. 362 p.
102. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of social-economic development of society. The Potential of Modern Science: monograph. Sciemcee Publishing, London, United Kingdom. 2019. Vol. 2. P. 29–44.
103. Chugunov I., Makohon V. Fiscal strategy as an instrument of economic growth. Baltic Journal of Economic Studies. 2019. Vol. 5 No. 3. pp. 213-217.

ДОДАТКИ

Додаток А

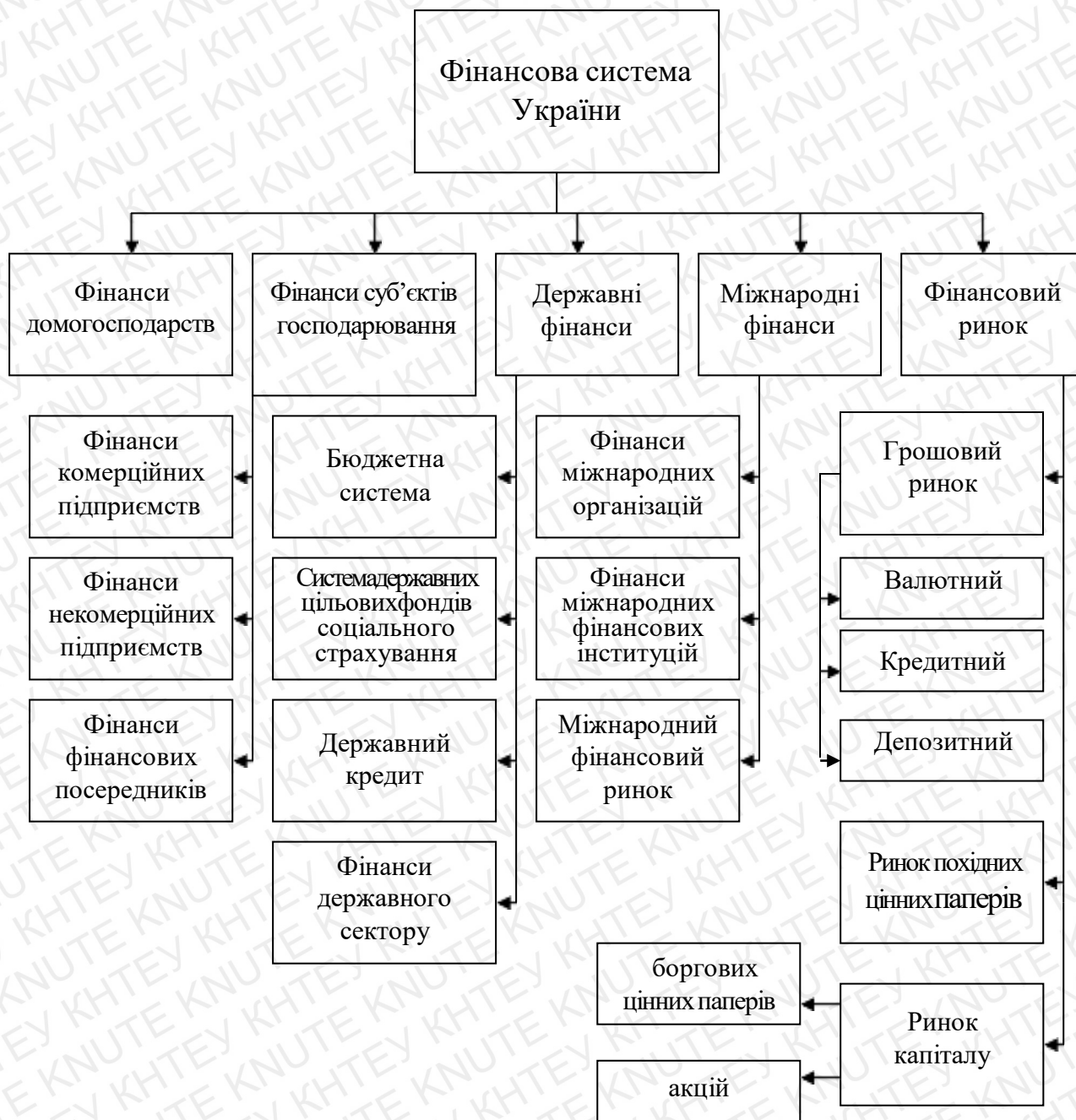

Рис. А.1 Структура фінансової системи України

Структура доходів Зведеного бюджету України у 2005–2019 роках, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	69,07	73,10	73,17	73,35	76,27	76,23	74,53	83,97	80,94	79,96	80,57	77,86	83,13	81,44	83,29
Неподаткові надходження	26,89	23,70	23,57	22,06	20,31	21,39	23,47	15,05	18,16	19,18	17,67	21,49	16,03	15,18	16,27
Доходи від операцій з капіталом	2,73	2,09	1,86	2,91	2,25	1,36	0,99	0,58	0,67	0,36	0,44	0,28	0,20	0,22	0,24
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,44	0,14	0,12	0,05	0,03	0,22	0,10	0,13	0,04	0,34	1,18	0,29	0,54	0,16	0,13
Цільові фонди	0,87	0,97	1,23	1,63	1,14	0,80	0,88	0,24	0,19	0,19	0,19	0,19	0,10	3,00	0,07

Структура прямого та гарантованого державного боргу України у 2008–2019 роках, %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Державний борг	80,29	69,01	71,41	74,83	75,51	77,44	82,11	86,03	84,86	85,54	85,62	85,79
<i>Внутрішній борг</i>	20,05	23,60	28,66	32,78	34,13	36,92	43,95	41,88	32,32	34,75	35,18	35,10
<i>Зовнішній борг</i>	60,25	45,41	42,75	42,05	41,38	40,52	38,18	44,15	52,54	50,79	50,44	50,69
Гарантований державний борг	19,71	30,99	28,59	25,17	24,49	22,56	17,89	13,97	15,14	14,46	14,38	14,21
<i>Внутрішній борг</i>	1,13	1,06	4,44	3,22	2,60	3,14	4,63	2,53	1,37	0,99	0,62	0,48
<i>Зовнішній борг</i>	18,58	29,94	24,16	21,95	21,89	19,42	13,24	11,44	13,77	13,47	13,76	13,73

Додаток Ж

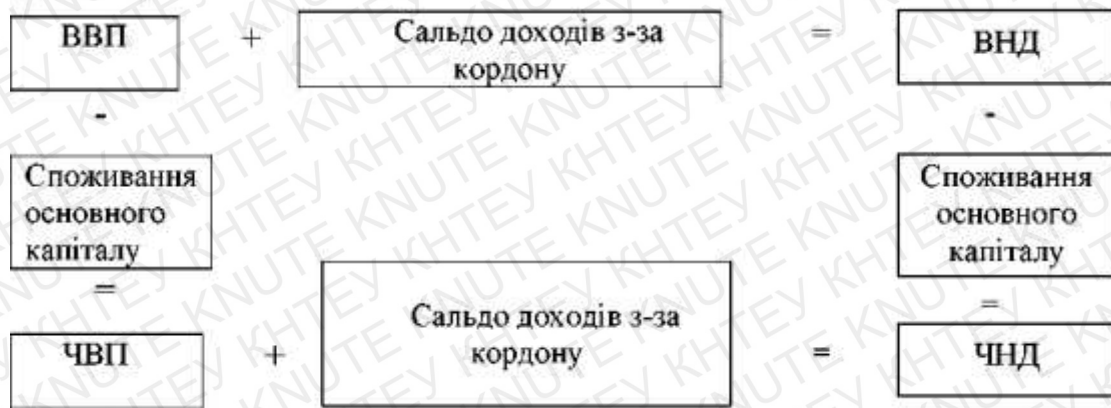

Рис. Ж.1. Взаємозв'язок макроекономічних показників

Додаток З

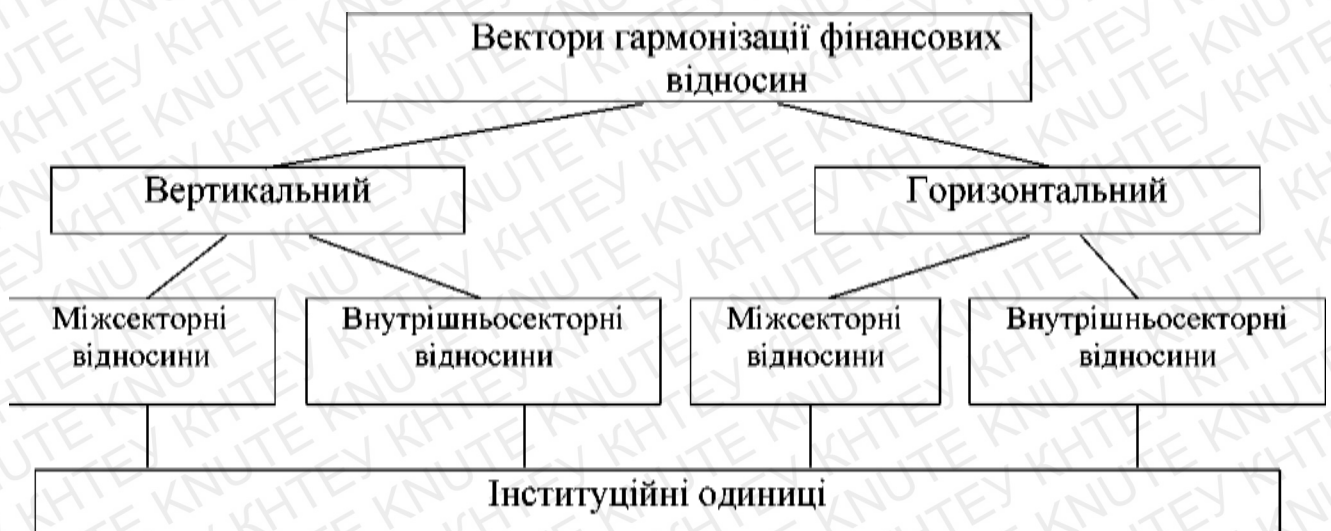

Рис. 3.1. Модель гармонізації фінансових відносин суб'єктів фінансової системи

Співвідношення внутрішнього та зовнішнього прямого державного та гарантованого боргу за 2009-2019 роки, %

	Внутрішній		Зовнішній	
	млрд.грн.	%	млрд.грн.	%
2009	18,8	21,19	69,9	78,81
2010	46,7	24,64	142,7	75,36
2011	105,1	33,07	212,8	66,93
2012	155,6	35,98	276,7	64,02
2013	173,8	36,72	299,4	63,28
2014	206,5	40,06	309,0	59,94
2015	284,1	48,58	300,7	51,42
2016	488,9	44,41	612,0	55,59
2017	529,5	33,69	1042,3	66,31
2018	689,7	35,74	1240,1	64,26
2019	766,7	35,80	1 375,0	64,20